

כ"ה וע"ה
ל"ט

202

* עם לזן גרתי, פרש"י ותר"ג וזאת שמרתי, כבאם
דדעיק חזק חר"ג וזאת שמרתי, שאם חונס קיים
סבל, לכל הפחות מלוח כעוד חז' ואם לא ה' עקיים,
ע"ע ה' עומד ועלמה מתי הצוא לידו ואוכל לקיימו,
שמרתי דונגות ואצ"ו צורך את הדבר, והודיע אותו בזה
לעצמתי אלל לזן ה' קשה עליו, ומלא בכמה נפשו
לצית חצותיו ומיטב לעשות מלוח וכאמ"ל צידו ולא עשאה
ועלם עליו הכחוש כאלו עשאה (ויעקב צדעתו סבר
שאוכס נמור הוא) ואעפ"כ לא נתקיימו הצרכות כפרש"י
בפסוק ויהי לו שור וממור עיי"ש:

1) חז"ל
ע"ה

2)

ג"ל
י"ג/ל
ה' א"ע
פ"ד א"ע ק"ל

פעולת האדם, רק מיד צלידתן נתקדשו
בזכורה, מיד צפטור רחס, ולכן לא הזכיר גמל
שאין בו שום קדושת זכורה. ואם על הקנינים
נתפשט קדושת זכורה, הרי צודאי שיך
ליעק"ה עלם הזכורה.

איתא בפסרם כי קדושת השלושת אבות
הק', הם מכוונים נגד והצבת את
ה"א בכל לזנך ובכל נפשך ובכל מאדך,
לזכרם אצ"ו ה"י אהבה בכל לב, יתקח אצ"ו
מסר נפשו בעקידה הוא נגד בכל נפשך
שדרשו חז"ל אפי' נוטל את נפשך, ויעקב
אצ"ו הוא נגד בכל מאדך. מאחמ"ו זללה"ה
שמעתי בשם הפרי לדיק כי בכל מאדך, אין
הכונה רק שיאהב ה' עם כל המאוד, רק
המכוון הוא גם להכניס אהבת השי"ת לתוך
המאד, כידוע כי קדושת האדם מתפשט לתוך
הקנינים, שגם הם מתעלים עם האדם, כמו
שמצינו אלל חמורו של רפצ"י, והוא הדרגא
של יעקב אצ"ו, שהכניס אהבת ה' לתוך
קניניו.

גם הזכיר שיש לו עבד ושפחה, שמורה על
עולם הקדושה של בני ישראל, שיכול
לקנות לא רק בעל חי, רק שולט גם על בני
אדם, ויש לו קנין זה, לא כמו עכו"ם שאין
קונים זה מזה, וזה שאמר לו עבד ושפחה.
והוא לז"ל דברי השפ"א (פ' אמור) כי רואים
עד כמה הקדושה מתפשט על קניני האדם,
כי בהמת כהן ועבד כהן אוכל בתרומה,
וישראל שהוא זר אפי' יהי לדיק גמור אסור
לאכול בתרומה. ובמנעם לזה הוא כי מתפשט
הקדושה לתוך קניני האדם. וזה שנאמר כאן
"ואשלחה להגיד לאדוני", דברים הקשים
כגידים, כי מזה יכיר עשו עולם קדושתו, וכי
דייקא ליעקב שיך עבודת הזכורה, כי גם
בקניניו נתפשט הקדושה. וצאמת בזה הודיע
יעקב אצ"ו עלם מעלתו והמליחות שלו, כי
כל קדושת יעקב הוא הקדושה של כל
מאדך.

בתיב להלן צפרשה "ויומר יעקב לצדו",
ומציא רצינו בחיי דרשת חז"ל א"ת
לצדו אלל לצדו, שחזר עבד פכים קטנים,
דברים שאין להם הרצה שוות, והדבר מובן
כי אם קדושת יעקב התפשט לתוך קניניו,
א"כ אפילו בפכים קטנים נכנס קדושה, ולכן

בתיב "ויהי לי שור וממור לאן ועבד
ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני",
המשך חכמה מדייק למה לא כי כאן גמל,
והלא רואים להלן צפרשה שחלק מהמנחה
ששלח לעשו היו גמלים, וגם לריחים להצין
הלשון "להגיד" לאדוני, מה הם הדברים
קשים כגידין ששלח לומר בזה לעשו אחיו. ופי'
המשך חכמה כי בשליחות זה ראה יעקב אצ"ו
להודיע לעשו למה הוא ראו לצכורה, כי זכה
להכניס קדושה גם בתוך קניניו. ויהי לי שור
וממור, לי לשמי, שזה שיך לקדושתו. והכונה
הוא שכל אלל המינים שהזכיר צין הבהמות,
כולם הם קדושים בקדושת זכורה, ששפע
קדושת יעקב משפיע גם על מקנהו וקנינו,
והראי כי צבהמת ישראל יש קדושה בלי

חם יעק"ה אפי' על כלי חרס, שלא יאצד אפי'
נקודה מקדושתו.

3)
ע"ה
אנ"ה

יתברך 28. משום הכי, נפש העכו"ם שהוא נגד
נפש הישראלי, בן בכורו 29 של השם יתברך,
בערך יחס נפש הבהמיי אל נפש המדבר,
קנוי קנין גמור קנין הגוף בעצם 30 — "אבל
הם אינם קונים לא זה מזה, ולא הם קונים
מכם" 31, בינה זה 32 עוד יש אצל הישראלי 33
כי הוא מקדיש דבר 34 ושדהו 35 חייב
במעשרות, ובוה פליגי אם "יש קנין" 36, ודוקא
רארע ישראל. ובהמתו 37 קדוש בבכורה 38 —

1)

* כי צוקלי עזרתי את הידן הזו, ופרש"י כחן וקלו
 זירן וכנקע הידן משכיו, ולכך ציאר מאי ענין
 זם לכחן, ונראה לפרש עם"י ו"ס העתק"א צפ"ק דמלין
 דלכך אמר ר' פנחס בן יאיר לכפר ביכאי חלוק לי וימך
 ואם לאו גזרתי עליך שלא תעבור צד מים לעולם, אע"ג
 שהי' לכפר עולם טובה, שגם היא עושה רחוק צורחה,
 חבל עש' שלה אינו צנחיה משא"כ מעשה ופעולת
 האדם, ונעטעם זה גם הידן נחלק ליעקב אציו, שהלך
 לקיים מלות אציו ואמו צנחיהו, אע"כ לכאורה הי' יעקב
 אציו מוכרח לילך מיראת הריגת עשו אותו כוונ סאמחה
 לו אמו, אחיך מהחכם עליך להכניח, וכאילו לא עשה זה
 צנחיה, אבל צלחם יעקב אציו הי' נמשו צונח צה'
 ולא הי' ירא וישנצחו סס חלקי יעקב ולא הלך חלל
 לעשות מלות אצותיו, ולכך ח"ס דחלק הידן עזרו חס
 הי' אות על אחיפת צמחו צה', ואחלשיך זל"ל פי'
 ויירא יעקב מאוד ויכל לו, שזה סכמל עליו סחד ויראה
 וזה הי' מילך יעקב כיון סעד עתה הי' לצו צונח צה' חס
 סנח יעקב צנחילתו לפי פי' רש"י סכ"ל כי צוקלי עזרתי
 סנחן וקלו זירן וגו' חס אות על צמחוני ועסם סייתי
 לסני מחסות מפחד עסן וזה סימן סלכך לעזר וליסועם
 ולזאת סספלל סליכני נא מיד אחי מיד עשו:

4
 פ

3
 ו
 פ

ברש"י: "יש לי כל - כל ספוקי, ועשו דיבר בלשון גאווה יש לי רב, יותר ויותר
 מכרי צרכי". וזהו מדת ההסתפקות של הצדיק, שבעולם הזה מה שיש לו מספיק לו.
 עשו אמר "יש לי רב", וא"כ כמה שיתנו לו, עוד ועוד, זה רק בחינה של יותר רב
 ויותר רב, אבל אף פעם הוא לא יגיע ל"כל", ואדרבה, ככל שמרבה נכסיו, יותר
 מתרחק הוא מ"כל"! על זה נאמר "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש
 בידו מנה מתאוה מאתיים" (קהלת רבה א, יג) - כי בנשמתו אין סיפוק, תמיד מתאוים
 ליותר, ולעומת זאת, יעקב אומר "יש לי כל" - כל צרכי יש לי, ליותר אינני מתאוה
 - יש לי הכל. ההבדל בין "רב" ל"כל" הוא עצום.

הדרך להגיע לידי "כל", שהוא טעם עוה"ב ושליטה ביצה"ר (כמבואר לעיל), היא
 מידת ההסתפקות והשמחה בחלקו. בספר שערי קדושה (חלק א שער ב) מבואר שיש
 ארבעה יסודות באדם - עפר, מים, רוח, ואש. היסוד הנמוך ביותר הוא העפר, דהיינו
 הרוחניות של הגוף שתולדותיו הן העצלות והעצבות והיאוש, דהיינו שהוא עדיין
 בשליטת הגוף וממילא הוא מרגיש כבידות הגוף ומתעצב על שלא הולך לו ומתיאש.
 ומבאר השערי קדושה שהדרך לצאת מזה הוא ע"י שמחה במצוה ושמחה בחלקו.
 והאי שיש עוד מדרגות גבוהות מזה, אבל הראשונים תמיד מחדשים מבוא לאדם כיצד
 להגיע למדרגות גבוהות. אם אומרים לנו שיש ענין של טעימת טעם עוה"ב וענין של
 שליטה ביצה"ר, א"כ כיצד מגיעים לזה? לכן הם פותחים לנו מבוא, שתהיה לנו
 תפיסה בזה, והוא - ע"י שמחה במצוות ושמחה בחלקו, וזה מבוא לטעם עוה"ב
 ולשליטה ביצרו.

אדם שיש לו וילונות פשוטים, וכשהוא הולך לבית חבירו ורואה וילונות יפים הוא
 מחליט עם אשתו שהם יקחו הלוואות ויקנו וילונות מהודרים שלא יפלו משל החבר,
 ואח"כ כשהוא רואה ארון ספרים יפה, הוא מחליט שגם הוא צריך לקנות ארון ספרים,
 אךם כזה לא יעלה ברוחניות, כי אין לו כלל את מדת ההסתפקות והשמחה בחלקו,
 אלא תמיד הוא צריך יותר ויותר. יש לו את מדתו של עשו. הוא לא יגיע ל"יש לי
 כל", לטעימת עוה"ב בעוה"ז ולשליטה ביצרו. מדתו של יעקב אבינו היא להיות
 מסתפק במועט ולשמוח בחלקו.

ל"רל" אפשר להניע רק במהלך רוחני, במהלך גשמי אפשר להגיע ל"רב" אבל לא
 ל"כל". כמו בן, כשיצחק אמר "ואוכל מכל" (בראשית כו, לג) ופירש רש"י שטעם כל
 הישמות שירבה לילונות ודאי ישנו רוחניות וישנה וירושמותו אינו לזה הרוד שזהו

לא כן בהמת עכו"ם הוי כבהמת הפקר.
 שמעצם קדושת הישראל המושפעת מהשם
 שאמר "כי אני ה' מקדישכם" (ויקרא כ, ח).
 שופע שפע קדושה גם על קנינו ובהמתו.
 ולכן גם להקדיש הזמן - הנברא היותר דק
 במציאות - אין בכוח שום נברא, רק אצל
 יתברך. משום הכי, נפש העכו"ם שהוא נגד
 נפש הישראל, בן בכורו של השם יתברך,
 בערך יחס נפש הבהמיי אל נפש המדבר,
 קנוי קנין גמור קנין הגוף בעצם - אבל
 הם אינם קונים לא זה מזה, ולא הם קונים
 מכם. בינה זה! עוד יש אצל הישראלי
 כי הוא מקדיש דבר, ושדהו חייב
 במעשרות, ובוה פליגי אם "יש קנין" ודוקא
 בארץ ישראל. ובהמתו קדוש בכורה -
 לא כן בהמת עכו"ם הוי כבהמת הפקר.
 שמעצם קדושת הישראלי המושפעת מהשם
 שאמר "כי אני ה' מקדישכם" (ויקרא כ, ח).
 שופע שפע קדושה גם על קנינו ובהמתו.
 ולכן גם להקדיש הזמן - הנברא היותר דק
 במציאות - אין בכוח שום נברא, רק אצל

ישראל, שבכוחם להקדיש מועד ויובל. ועל
 זה נאמר כמה דמיונות בירושלמי ראש השנה
 על מתנה זו שנתן לישראל בהפלגה גדולה:
 משל לטבעתו של מלך וכו'. ולכן שלח לו
 להודיעו עוצם גדולתו, כי הוא ראוי לכבדה,
 וזה שאמר "גרתי - זתרי" מצוות שמרתי,
 ויהי לי שור וחמור צאן, כי כל אלה קדושים
 בכורה, ששפע קדושת יעקב שופע גם על
 מקנהו וקנינו, עבד ושפחה שהם קנויים ליעקב
 קנין הסכמיי ברצון השם יתברך, שכל גפשו
 המדברים נגד מעלתו המה בערך נפש הבהמה
 מול האדם. וזהו "ואשלמה להגיד לאדוני" -
 דברים הקשים כגידים. ועיין במדרש
 ובוהר.

6
 שחור
 חול
 פ' כד
 חלק

(10) ע"מ

אם אוכלים בשר איר אפשר לטעום טעם של גלידה. וכן דור המדבר שהיו במדרגה רוחנית גבוהה יכלו לטעום במן את כל הטעמים. אנו, אם היינו אוכלים את המן היינו נשארים רעבים, כי אנחנו חיים במהלך גשמי וכדי לטעום ולשבוע אנו צריכים לאכול דברים טעימים.

מעלה זו של "כל" היא מעלה ששייכת רק ברוחניות. ברוחניות כל דבר תלוי בדבר אחר. לדוגמא, הרוצה לזכות לאמונה צריך לעבוד על בטחון, וכדי לבטוח בה צריך להסיר את הגאווה מלבו. הרוצה לעבוד על כעס צריך קודם לעבוד על ענוה וכו'. ברוחניות לא שייך פירוד, העליה ברוחניות מביאה את האדם ל"כל". בגשמיות כל דבר הוא נפרד. אפילו האטום, שבעבר אמרו שהוא החלק השלם ביותר, מצאו היום שיש בו תנועה וסיבוב כעין השמש והכוכבים ונזרקים ממנו חלקים, ושגם אותו ניתן להפריד.

(8) ט"ו תשרי

(9) ז' אדר

(לב, כו) וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו, ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. והרכה טעמים נאמרו למה עלה ביד שרו של עשו לקעקע כף ירכו, ולא מצא חולשה באבר אחר, ע"י במלבי"ם ועוד.

הנלפענ"ד לומר שקודם פגישת יעקב עם עשו, היה צריך יעקב לבדוק את עצמו, כחות נפשו ותכונותיו, ודרכי הנהגתו, אם לא הושפע מלבן, ומחיי חוץ לארץ, הרחק מבית אבותיו, ואם ח"ו יש בקרבן אפי' אבק עשו (כמו אבק רביה וכהנה) לא יוכל לעמוד כנגדו, ובא שרו של עשו ובדק אותו ככל אבריו ולא מצא בו שום חולשה, אבריו הגשמיים והרוחניים בריאים ושלימים, ולא נשחנה מכמו שהיה אפי' כל שהוא, ונתקיים בו, "ושבתי בשלום אל בית אבי" [באותה שלימות שיצא מבית אביו]. ולמרות כל זה מצא שרו של עשו פגם כל שהוא בחיי יעקב, שהייתו בחו"ל גרמה להאיט את מדת הוריות והרציה, ומרץ התנועה לשוב לארצו, לבית אביו, י"ד שנה עבד בעד שתי נשיו, ולבסוף נשתהא עוד שש שנים לעשות לביתו, ואיחר קיום נדרו אשר נדר. וידוע שכף הירך הוא שמעמיד אדם על רגליו ומניע אותו ללכת בחפזו ומהירות, וזמש"א ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, ע"כ לא יאכלו בני"י את גיד הנשה אשר על כף הירך וכו' לאות ולזכרון ולאזהרה נצטיינו שלא לאכול את גיד הנשה, את הגיד שנשה ממקומו, ומכביד את כח התנועה שלנו ולקיים את חובותינו לשוב לארצנו.

ויבא יעקב שלם (לג יח)

פירש רש"י שלם בממונו שלם בתורתו. כמה זכה יעקב להיות שלם גם בממונו וגם בתורתו, הלא העושר גורם לאדם שיהיה אץ להתעשר יותר, וע"י כך בדרך כלל הוא נכשל בגול ואונאה, וגם בא ע"י כך לידי ביטול תורה.

אלא יעקב אבינו זכה לזה ע"י שהיחה אמונתו שלימה בה', שרק הוא לבד מוריש ומעשיר, ועל מה שהוא גוזר אי אפשר להוסיף, ואין מעצור לו להושיע ברב או כמעט, אמונה זו היא שעמדה לו שהיה נושא ונותן באמונה, ולא היה מבטל מתורתו בגלל עסקיו הרבים, והיה שלם גם בממונו וגם בתורתו.

ומכאן תוכחה להרבה בני אדם שאעפ"י שהם יראי ה' ומדקדקים במצות, עם כל זה המשא ומתן שלהם אינו באמונה, מפני שאהבת הממון שלהם גורמת להם להכשל ברבית ואונאה והשגת גבול ושקרים וכיו"ב, וגם בגלל אהבת ממון קל בעיניהם לבטל קביעת עתים לתורה.

מה יענו כיום הדין אם ישאלו אותם אם מאמינים הם שכל דברי התורה והנביאים אמת הם, איך לא שמו לב למה שנאמר בתורה (דברים ה יח) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ולמה שנאמר בנביאים (שמואל א ב ז) ה' מוריש ומעשיר, ולמה שנאמר בכתובים (תהלים קיג ז) מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון, ומכיון שכן איך מלאם לבם לא לשאת ולתת באמונה ולבטל קביעת עתים לתורה. (מקור דרדקי)

Vayishlah

The Struggle of Faith

(10)

Judaism
Life Changing
Ideas

There are Mozarts and there are Beethovens. Which are you? I have only the most amateur knowledge of music, but the impression one gets about Mozart is that, from him, music flowed. There is something effortless and effervescent about his compositions. He wrote at speed. He carried the worries of the world lightly.

Not so Beethoven, for whom it sometimes took years for an idea to crystallise into its final form, with countless drafts and revisions and crossings-out. This was a man who could be angry with himself and with the world, for whom creativity was a struggle from which he emerged triumphant with work that is rarely less than strenuous and full of conflict until its final majestic resolution. The ethereal, mystical, almost otherworldly quality of his last compositions, the sublime late piano sonatas and string quartets, are the creation of one who has finally found peace after a life of wrestling with his own angels and demons.

All of this is, for me, a way of coming to understand Jacob, the man who became Israel, our father-in-faith. Jacob is not the most obvious choice of religious hero. He does not appear - at least on the surface of

(3)

the biblical text – as a man with Abraham's courage or kindness, Isaac's faithfulness and self-restraint, Moses' vigour and passion, David's politics and poetry, or Isaiah's lyricism and hope.

He was a man surrounded by conflict: with his brother Esau, his father-in-law Laban, his wives, Leah and Rachel, and his children, whose sibling rivalry eventually brought the whole family into exile in Egypt. His life seems to have been a field of tensions.

Then there were his transactions: the way he purchased Esau's birthright, took his blessing, and eventually outwitted his wily father-in-law Laban. In each case he seems to have won, but then his situation deteriorates. The episode in which, at Rebecca's request, he dressed up as Esau and deceived his blind father, forced him to leave home and – as we see in this *parasha* – left him traumatised with fear at the prospect of meeting Esau again. Almost the same deception he practised on Isaac, he suffered at the hand of Laban. Even his escape from Laban might have ended in tragedy, had God not warned him not to harm Jacob (hence the passage in the Haggada: "Go and learn what Laban the Aramean sought to do to our father Jacob"). His life as portrayed in the Torah seems to be a constant series of escapes from one trouble to the next. So, who and what was Jacob?

To this there are two radically different answers. There is the Jacob of Midrash who even in the womb longed for a synagogue,¹ who spent his years as a young man studying in the *bet midrash*,² who looked like Abraham,³ and whose arms were like pillars of marble.⁴ His motives were always pure. He bought Esau's birthright because he could not bear to see Esau offering sacrifices (the privilege of the firstborn) to idols.⁵ As for his father's blessing, the very reason Isaac became blind in old age was so that this could be possible.⁶ Esau was the opposite, a violent and mercurial character who had deceived his father into thinking he was ultra-pious,⁷

1. Genesis Rabba 63:6.

2. Ibid. 63:10.

3. *Midrash Lekah Tov*, Gen. 47:18.

4. Genesis Rabba 65:17.

5. Ibid. 63:13.

6. Ibid. 65:8.

7. See Rashi on Gen. 25:27.

but who had – on the day he came in "tired" from the field – committed a whole series of crimes including murder.⁸

This is an extreme portrayal, but not without scriptural basis. Jacob is called an *ish tam*, which conveys the sense of simplicity, integrity, and single-mindedness. The plain sense of the oracle Rebecca received before the twins were born was that "the elder will serve the younger." She knew Jacob was the son destined to prevail. Besides which, as Maharatz Chajes says in his "Introduction to the Aggadic Literature,"⁹ Midrash paints biblical characters in moral black-and-white for obvious moral and educational reasons. It is difficult to teach children how to behave if all you have to offer is a series of studies in ambiguity, complexity, and shades of grey.

The other Jacob, though, is the one we read in the plain sense of the text. The obvious question is: Why did the Torah choose to portray the third of the patriarchs in this way? The Torah is highly selective in the details it chooses to relate. Why not paint Jacob in more attractive colours?

It seems to me that the Torah is delivering, here as elsewhere, an extraordinary message: If we can truly relate to God as God, in His full transcendence and majesty, then we can relate to humans as humans in all their fallibility. In every other religious literature known to me, heroes are idealised until they no longer seem human at all. They are divine or semi-divine, perfect and infallible. There is no one like that in the whole of Tanakh. Even Noah (righteous, perfect) is seen drunk and dishevelled. Even Job (blameless, upright) eventually curses his fate. The man who, more than any other, epitomises fallibility is Jacob.

And perhaps that is the point. Jacob was a Beethoven, not a Mozart. His life was a series of struggles. Nothing came easily to him. He, alone of the patriarchs, was a man who chose to be chosen. Abraham was called by God. Isaac was chosen before his birth. Moses, Joshua, Samuel, David, Isaiah, and Jeremiah were all singled out by God for their mission. Not so Jacob. It was he who bought the

8. Bava Batra 16b. See above on *Parashat Toledot*.

9. Rabbi Zvi Hirsch Chajes, *Mevo HaAggadat* (printed at the beginning of standard editions of *Eim Yaakov*).

(12) pc
 birthright and took the blessing, he who chose to carry Abraham's destiny into the future.

Not until he was running away from home did God appear to him. Not until years later, alone, at night, terrified at the prospect of meeting Esau, did God or an angel wrestle with him. He alone was given, by God or the angel, a completely new name, not an enhancement of his old one but a completely new identity: Israel. Even more strikingly, despite the fact that he was told "Your name shall no more be called Jacob,"¹⁰ the Torah continues to call him Jacob, suggesting that his struggle was lifelong – as, often, is ours.

Were I to choose a soundtrack for the Jacob I have come to know, it would be Beethoven's *Hammerklavier* sonata or his *Grosse Fugue*, music of such overwhelming tension that it seems on the verge of bursting through all form and structure. Yet it was through these epic struggles that Beethoven eventually reached his own version of serenity, and it was through Jacob's extended wrestling match with destiny that he eventually achieved what neither Abraham nor Isaac accomplished: all his children stayed within the faith. "According to the pain is the reward," said the Sages.¹¹ That is Jacob.

There are saintly people for whom spirituality comes as easily as did music to Mozart. But God does not reach out only to saints. He reaches out to all of us. That is why He gave us Abraham for those who love, Isaac for those who fear, and Jacob/Israel for those who struggle.

Hence this *parasha's* life-changing idea: If you find yourself struggling with faith, you are in the company of Jacob who became Israel, the father-in-faith of us all.

Life-Changing Idea #8

If you find yourself struggling with faith, you are in the company of Jacob who became Israel, the father-in-faith of us all.

(13)

רצב מתנת השפעת הסביבה חיים

מאמר

השפעת הסביבה*

לזכר ולעלוי נשמתו של מי שירד אל העם והרים את העם ונשאר מורס מעם. **הנביא** עובדיה מתחיל ספרו – חזון עבדיה כה אמר ה' אלוקים לאדום, ושואלת הגמ' בסנהדרין (דף ל"ט:): מאי שנא עובדיה לאדום ותי' שם ר' יצחק אמר הקב"ה יבא עובדיה הדר בין שני רשעים – פרש"י אחאב ואיזבל – ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים – פרש"י יצחק ורבקה – ולא למד ממעשיהם עכ"ל.

ונראה ביאור מאמר זה על פי דברי הרמב"ם ריש פרק ו' מהלכות דעות וז"ל שם: דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו נוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל חכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, עכ"ל. הרי קובע הרמב"ם בזה שטבע האדם הוא להיות מושפע מסביבתו הן לטוב והן למוטב, וזהו דרך ברייתו עד כדי כך שאין לאדם עצה להיות הולך בדרך הישר רק אם הוא מתחבר לצדיקים ומתרחק מהרשעים ובלא"ה כמעט מוכרח הוא להיות מושפע מהרשעים אף אם הוא רוצה באמת להיות מהצדיקים. ועל כן ממשך הרמב"ם שם שצריך האדם לברוח ממדינה שאנשיה רעים ואם אין זה בידו ישב לבדו יחיד, ואם אין מניחין לו לעשות כן יצא למערות ולחוחים ולמדברות וע"ש.

וע"פ יסודות אלו אפשר לנו להבין קצת מעלתו של עובדיה שדר בארמונו של אחאב ואיזבל אשר השפעתם לרע נורא מאוד ואעפ"כ לא למד ממעשיהם – כמה זה למעלה מטבע האנושי, כמה יראת שמים היא צריך לו ללחום תמיד נגד ההשפעות הרעות המגיעות אליו מבית רשעים אלו יום ויום ולדחותן מעליו כמה תפלות התפלל וכמה תחבולות יזם כדי שלא ילמוד ממעשיהם, וכאשר עם כל הכנות אלו נשאר בצדקו, הרי הוא צדיק למעלה מן הטבע ממש.

גם רשעתו של עשו מתבהרת כאן בכל תוקף השחתתה, כי אם עשו נעשה רשע בביתו של יצחק ורבקה אין זה סתם רא"י על רוע לבבו וחולשת יראתו להיות

* מאמר לזכרו של הגאון רבי יצחק בערנשטיין ז"ל – תלמיד חכם מופלג שהשפיע לטובה על בני עמו בדבריו החוצבים להבות אש.

בוחר ברע
ברייתו הי
לצד הטוב
האנושי. ו
ההשפעות
לעצור בע
אליו כדי
היא הרבו
ומכוון לכ
כמה כוחו
ללחום נג
לנבא על
ולהצדיק
רוע לבו ו
מתוך נסי
יבא עובד

ונראה

רבקה בו
ומפדן א'
ולא למד
המגיעין
השבחים

וכח זה

וש
לבן. וכן
גרתני –
אביו "יו
עת הכוונ
שמן הר

(14)

בוחר ברע במקום לעשות טוב, אלא הרבה יותר מזה רואים כאן כי הלא מדרך ברייתו הי' צריך להיות טוב, ומטבע השפעת בית הוריו הי' צריך להיות נסחב לצד הטוב כמעט בעל כרחו, ואם אעפ"כ לא למד ממעשיהם הרי זה למטה מטבע האנושי. ואיזה רצון חזק לרע הי' צריך לעורר בעצמו כדי ללחום תמיד נגד ההשפעות הטובות המגיעות לו מבית צדיקים אלו וכמה הערמות הי' מערים לעצור בעד זרמי הטוב והישר היוצאים מסביבתם של יצחק ורבקה שלא יגיעו אליו כדי שלא ילמוד ממעשיהם. רשע כזה – מי יכול להכיר בהשחתתו כי רבה היא הרבה יותר ממה שניכר מתוך מעשיו וחטאתו כי כבדה מאד שיודע את רבונו ומכוון למרוד בו – רק אדם אחד יכול לירד לסוף דעתו של אותו רשע להכיר כמה כוחות השקיע להיות חכם לרע, והוא מי שהי' צריך לאותם הכוחות כדי ללחום נגד השפעות הרעות להיות חכם לטוב. על כן כאשר חיפש הקב"ה נביא לנבא על מפלת אדם מפלה איומה וכליון גמור וביקש למצוא מי שיכול להבין ולהצדיק כל אותו חרון אף, לא מצא אדם יותר מסוגל לכך מנביא זה המכיר רוע לבו וזדונו של אדם במלחמתו נגד ההשפעות הפך דרך ברייתו באשר ידע מתוך נסיון עצמו כמה כוחות צריכין להשקיע נגד השפעות. ועל כן אמר הקב"ה יבא עובדיה הדר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם.

ונראה ענין זה מן הקצה אל הקצה בחינוכן של יעקב ועשו. כי מצינו ענין זה כבר אצל רבקה אמנו, כמו שפירש"י עה"פ (בדיש פי תולדות) .. בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי וכו', וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן אדם, אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם (ועי' בגור אריה למהר"ל איך באו בזה שלשה סוגי השפעה המגיעין לאדם כמעט בלא יודעים – ועל כלן התגברה הצדקת). ונראה דמכל השבחים שהיו יכולים להזכיר על רבקה השבת הכי גדול הוא שלא למדה ממעשיהם.

וכח זה הצליחה רבקה לנטוע ביעקב בנה עד שבצאתו לחרן התפלל אל ה' ".... ושבת בשלום אל בית אבי", ופירש"י שלום מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן. וכן הצליח באמת כי בשובו מבית לבן שלח אל עשו אחיו בזה"ל אם לבן גרתי – ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. כי עשו סמך על ברכת אביו "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך", והיה יושב ומצפה מתי יגיע עת הכושר של כשלוך אחיו, וכאשר נשתהה יעקב בבית לבן זמן רב חשב עשו בלבו שמן ההכרח הושפע יעקב במקום ההוא כי מטבע דרך ברייתו של אדם הוא

מורם מעם.
ים לאדום,
ותי שם ר'
:ואיזבל –
רש"י יצחק

דעות וז"ל
אחר רעיו
ולישב אצל
:בחשך כדי
הוא להיות
שאין לאדם
מהרשעים
יצה באמת
וח ממדינה
לעשות כן

ארמונו של
ממעשיהם
לחום תמיד
זותן מעליו
וכאשר עם
מש.

נעשה רשע
אתו להיות

יע לטובה על

רצד מתנת השפעת הסביבה חיים

להיות נמשך אחר סביבתו, וא"כ הגיע הזמן שיוכל לו. וע"ז שלח לו יעקב רמז כי אין הדבר כן אלא תרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים.

הרי שהיו לרבקה שני בנים, ושניהם ירשו ממנה כח גדול זה לעמוד נגד זרם השפעת הסביבה, אלא עשב השתמש בו להנות רשע כנגד כל השפעה טובה, ויעקב נהיה צדיק על אף היותו בין רשעים ומקומו אנשי רשע – ולא למד ממעשיהם.

★

אחרי כל הדברים האלה שוב קשה לן על דברי הרמב"ם הנ"ל הלוא הוא קבע ככלל בלתי נהפך שדרך ברייתו של אדם להיות נמשך וכו' ואין עצה אלא לברוח מכל השפעה בלתי רצויה, א"כ איך באמת הצליח עובדיה להיות דר בין שני רשעים ולא ללמוד ממעשיהם, הרי בהכרח כי כן יש דרך להנצל בלי לברוח אל המדבר, ומה מאד היינו רוצים לפענח סוד נעלם זה.

ונראה לי שהמדקדק בלשונו הזהב של הרמב"ם ימצא הפתרון בעצם דבריו, כי מדויק שם שיש שני מקורות נפרדים המשפיעים על האדם, שהרי בתחילה כתב כי דרך ברייתו של אדם להיות נמשך "אחר רעיו וחבריו", וחוף מזה הוסיף עוד "נוהג כמנהג אנשי מדינתו", ולכאורה הם שני ענינים שלא באים תמיד כאחת, כי יכול להיות שאדם נמצא במדינה אחת בלי שום רעים וחברים אבל במדינה אחרת יש לו הרבה רעים וחברים נאמנים, ועל מצב כזה יש לחקור מה גובר באדם זה, הנטיה "להיות נמשך אחר רעיו וחבריו" או ה"נוהג כמנהג אנשי מדינתו". בפשטות היינו לומדים שדוקא אם רעיו וחבריו נמצאים יחד עמו במקומו אז בכחם להשפיע עליו, אבל יש גם צד לומר שאין הדבר כן אלא גם כאשר אין רעיו נמצאים באותו מקום כל זמן שיש לו קשר חזק עמהם עד שהוא מזדהה רק עמהם ולא עם אנשי מדינתו, יכול להיות שע"ז הוא נמשך אחריהם דרך ברייתו ואין המדינה יכולה להשפיע עליו כי הוא כאלו נמצא במדינה אחרת לגמרי, ורק כשאין לו רעים ואהובים להיות נמשך אחריהם אז מהאי טעמא של דרך ברייתו הוא נוהג כמנהג אנשי מדינתו כי האדם מוכרח להיות מושפע מהסביבה ר"ל מהאנשים המסבבים אותו.

נמצא לפ"ז שני מיני סביבה מבוארים בדברי הרמב"ם. יש סביבה מציאותית היינו אנשים הסובבים אותו בשוק והוא בא במגע עמהם תמיד אף שאין לו שום קשר נפשי אתם מ"מ משפיעים עליו, והם אשר כינה אותם הרמב"ם בשם "אנשי מדינתו" (להסבר דבר זה עיין היטב דברי רבינו ירוחם ז"ל בדעת תורה שמות דף שלי"ה מאמר יצה"ר מבחוץ). ויש סביבה שהאדם בונה לעצמו קשר נפשי עם רעים וחברים והם מהווים את כל עולמו עד שהוא מתייחס רק עמהם

ושולל הא
וסביבה ב
בפני השפ
ונמצא בו

ואם כני
שני
מסביבת
שהיו נרד

עוד דרך
ולה

וזו הדרך
מלחמה ו
עכ"ל. כו
בעצת רש
לאיסור ו
הטעם שו
כי רב גג

ולכאור

אחר כנג
השקפות
בדרך הו
כי הוא

ואסיינ

מתנת השפעת הסביבה **חיים** **רצה**

ושולל האנשים הסובבים אותו בשוק – ואלה הם רעיו וחבריו שבלשון הרמב"ם, וסביבה כזו מושך אותו אליהם אף אם הם במקום אחר והם משמשים כתריס בפני השפעת המדינה שהוא חי בתוכה, ורק מי שאין לו רעים וחברים טובים ונמצא במדינה שמנהגיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך הישר, עליו אמר הרמב"ם שיצא למערות ולחוחים ולמדברות.

ואם כנים אנחנו בדברינו אלה, הנה יוצא שאין שום קושיא מעובדיה שדר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם כי ודאי הוא לא החזיק עצמו בכלל כחלק מסביבת אחאב ואיזבל, אדרבה רעיו וחבריו היו הנביאים ושאר צדיקי ישראל שהיו נרדפים מהם ולהם הי' מתיחס ואחריהם נמשך כאשר דרך ברייתו של אדם להיות נמשך אחרי רעיו וחבריו.

עוד דרך יש שעל ידו יוכל האדם לחסן עצמו מלהיות מושפע מאנשי מדינתו ולהשאר חזק במדרגתו גם כאשר הוא מוכרח לירד אם העם ולגור בתוכם. וזו הדרך הורה החזו"א באחת מאגרותיו בזה"ל: כי רב גבור העומד בקשרי מלחמה מצוה עליו להלוך ולעמוד ואין זה בכלל הילוך ועמידה בדרך חטאים, עכ"ל. כוונת החזו"א לפסוק ראשון של ספר תהלים "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב", אשר משם המקור לאיסור התחברות עם אנשים שאינם מהוגנים, ואשר הרבה מן המפרשים לומדים הטעם שהוא משום דרך ברייתו של אדם להיות נמשך וכו', והוראת החזו"א היא כי רב גבור ומשפיע הרוצה להחזיר העם למוטב ולוחם בפועל נגד זרם העולם אינו בכלל אותו האיסור.

ולכאורה ביאור דבריו הקצרים הוא כי אעפ"י שדרך ברייתו של אדם הוא להיות נוהג כמנהג אנשי מדינתו וזהו הטבע של כל אדם, יש גם טבע אחר כנגד זה בבחינת איידי דטרידי למיפלט לא בלעי ר"ל מי שלוחם תמיד נגד השקפות והנהגות אנשי מדינתו המקולקלים ומשתדל להשפיע עליהם שילכו בדרך התורה ויתנהגו בהנהגה ישרה, אדם זה הרי הוא מנותק מכל השפעה רעה כי הוא איש מלחמה מלובש בכלי שריון אשר עליו נאמר רק לשטן מים רבים אליו לא יגיעו.

ואסיים מעין הפתיחה – שורות אלו נכתבו לזכר ולעלוי נשמתו של מי שירד אל העם והרים את העם ונשאר מורם מעם.

★